

Miloň Čepelka

Letí to paměti

Miloň Čepelka

*Letí to
paměti*

**Vzpomínky, dojmy, glosy
2023**

Miloň Čepelka

*Letí to
paměti*

**Vzpomínky, dojmy, glosy
2023**

Copyright © Miloň Čepelka, 2023

Postface, Editor, Photographs © Josef Pepson Snětivý, 2023

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2023

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2023

ISBN 978-80-7475-449-4 (ePUB)

ISBN 978-80-7475-450-0 (mobi)

ISBN 978-80-7475-451-7 (pdf)

Asi v šestnácti jsem si zapsal:

U plotu teskní stříbrníček.

Maria Panna ze svých víček

jako by slzu ztratila...

V sedmaosmdesáti mi to vrtá hlavou, neboť už dávno vím, že stříbrníček je botanicky mochna husí, a to zní mnohem přízemněji. Skoro tak přízemně, jak se sama mochna při zemi plazí. Ale ty tři verše a kapka rosy v úžlabí listu, snad opravdu slza svaté Panny, ty mě pořád dojímají. Teď ještě víc než tehdy, kdy jsem od života očekával cokoli a byl toho dychtiv, zatímco teď už jsem dychtivost vzdal. Vždyť dychtit po smrti – a jen ta jako nový zážitek může být na pořadu dne – zdá se mi nechutné. Ačkoli ...? Rozhodl jsem se však, že se přece jen ještě jednou rozhlédnu po minulosti, že zkusím vyzvat paměť, ať se zmátoří a nabídne mi, co si zaslouží nezůstat v soukromí. Tady to je, bez ladu a skladu. Má labutí píseň.

Pojďte se mnou k té dámě, která se bude jako pověstná červená nit proplétat celou knihou a co má tak podivné jednoslabičné jméno bez jediné samohlásky. Mé první setkání se Smrtí se odehrálo tam, kde jsem se narodil a často pak býval, u babičky a dědy v Pohoří, ve vesnici bez jediného kopečku, s potůčkem jménem Crk, vzdálené tři kilometry od Dobrušky a tři kilometry od Opočna, od měst, lépe městeček, z nichž jedno bylo a stále je hrdé na věžovitou měšťanskou radnici ve svém středu a druhé na renesanční feudální zámek. Obojí jim poskytovalo až osudově rozdílné ovzduší.

Dodnes, když jdu okolo toho statku, vidím za jeho vraty (tenkrát otevřenými smutečným hostům a později už pro mne naopak nastálo zavřenými, až nedobytnými), vidím květy ověncovou bílou rakev. Z jejího víka, na pohled rádoby stříbrného, se na něm marnotratně třpytily jiskrné hvězdičky a dolů z něho splývaly ornamenty papírových krajek. Ve světnici, spíš patrně v jakési chodbě, byl asi průvan, protože se ty ozdoby chvěly. Řekli mi, že v rakvi leží moje sestřenice, prý vzdálená, z pátého kolena. Neznal jsem ji, a ať jsem počítal, jak počítal, kolena měl jsem jen

dvě, ale všichni kolem plakali, tak jsem plakal též a nebylo mi divné, že zatímco stěny okolo byly potaženy černým sukmem jako v pohádkách, kde umřel král, truhla byla světlá, až svítící. Nehybná a krátká. Vystavená jako zboží v krámě. Dnes mi dochází, co tenkrát ne – vždyť to byl můj první pohřeb –, že byla zavřená. Neboť později každý další nebožtík, který provázel mé nejdětštější dětství, ležel v rakvi otevřené, s pažemi zkříženými na prsou nebo v pase, bledý, podobný sochám v kostele. Nevěděl jsem, co je život, nevěděl jsem, co je smrt. Ale bylo to mé první velké divadlo. Zázitek s tajemstvím, otázka dnům budoucím, otázka dosud nezodpovězená. Že mě ani později neopouštěla, dokládají verše z básně Místopis mé lásky ve sbírce Pět nocí k úplňku:

V hodinách na věži dnes vyšel úplněk.

Vesnička se jmenuje Pohoří,

je to moje rodná vesnička.

Pelargonie, betunie a na zápraží oleandr,

ženské chodí v černých šátcích,

země je vyprahlá.

Devatenáctiletá sestřenice z pátého kolena ve stříbrné rakvi,

záplava žlutých nevadnoucích květin omamně voní...

Tak devatenáct bylo té neznámé, údajně příbuzné dívce? Nevím. Nevím ani dnes, natož abych tenkrát věděl.

Čas ještě neznamenal nic, jen dny a noci se střídaly. I škola byla ještě daleko, ale míním, že právě tenhle pohřeb se stal klíčem, který otvíral mnoho mých příštích zítřků.

Chce se mi napsat pár slov právě o čase, o tom fascinujícím pojmu, jehož podstata prý objektivně neexistuje, neboť jsme si ho vymysleli, abychom měli jakýstakýs přehled ... o čem vlastně? O dějinách? O naší člověčí pošetilosti a snad i moudrosti, o pokoře a pýše? O tom všem. Také se říká, že čas jsou peníze, že čas je (vedle zdraví) to nejcennější, co máme, a proto bychom s ním měli dobře hospodařit, vážít si ho, neplýtvat jím na hlouposti atakdále atakdál. A já se zadumávám nad pohotovostní rezervou v něm, která, přiznejme si to, není ničím jiným než právě plýtváním. Po lopatě: byli jsme s Divadlem Járy Cimrmana na tradičním zimním

celotýdenním zájezdu v Krkonoších. Ubytování v Janských Lázních, měli jsme před sebou jízdu do Jilemnice. Vzdálenost okolo čtyřiceti kilometrů, jenomže v husté a nepřestávající chumelenici. Abychom dojeli na představení od 19 a na místě byli aspoň hodinu předtím, určili jsme si odjezd na 16:30. To znamenalo dvojnásobek teoreticky potřebného času. Avšak jen co jsme vyrazili, přes cestu ležel mohutný smrk. Otočit, zpět, a k cíli jinudy! Ztráta dvacet, možná třicet minut. Po deseti kilometrech na spojnici Mladé Buky – Vrchlabí výstražná světla, šňůra stojících aut před námi.

Policista: „Vytahují vozidlo z příkopu, musíte čekat tak půlhodinu.“

Měl dobrý odhad. Dohromady už šedesát minut zmizelých bez užitku a v nenávratnu. Takzvaná rezerva pro takzvanou jistotu byla tatam. Ale dopadlo to dobře, cíle jsme dosáhli v 18:45, zásoba času se vyplatila, spotřebovali jsme ji. Hlavou však letí představy: kdyby strom přes silnici spadl i jinde, kdyby aut v příkopech bylo víc, kdyby to tam smýklo přímo námi – fantazii se meze nekladou. Život i v naší rozvinuté technické civilizaci je jedno neustálé

riziko. Nelekám-li se úplně nejhoršího – tak abychom dostáli povinností, je třeba pořád počítat s časovým přebytkem, myslet na zadní kolečka, nespoléhat na bezchybný průběh naplánované činnosti. Jinak řečeno, odsuzované plýtvání časem zakalkuluj si, človíčku, už do plánu. Ne pro jistotu, vždyť jsem v úvodu předeslal, že jistota je nedostatkové zboží, leč kvůli pouhé větší naději na úspěch. Aneb každá teorie je vždycky jen teorií, s tím nezbyvá než se smířit. Naše životy jsou však o to pestřejší, a za to budme – v čase nám vyměřeném – bez přestání vděční.

Dál pár slov o příjemnějším letním výletu na zámek v Cholticích, což je, jak řekl jeho průvodce, můj kamarád František Mifek, zhruba deset kilometrů od Pardubic, deset od Přelouče a deset od Heřmanova Městce. Ve východních Čechách. S Františkem se znám z rozhlasu v Hradci Králové. Aby v důchodu doma ne-rezavěl, provázel návštěvníky po státním zám-

ku, původní majitelce nenavráceném. Na mou poznámku, že je to jako u nás v Opočně, mě vyvedl z omylu. Tady nejde o nespravedlnost, protože choltická paní hraběnka si za druhé světové války žila na zámku společně s vojsky německého wehrmachtu, zatímco naše Kristina Colloredo-Mansfeldová, tehdy sotva narozená, byla i s rodiči z domova opočenského týmiž vojsky vyhozena. Ale to jen na okraj. Výlet do Choltic můžu doporučit, je tam pěkně na zámku i v parku okolo.

Viděli jsme popravčí meč a od Františka zvěděli, že když tenkrát někoho popravovali, rodina za to musela katovi zaplatit.

Moje žena Hana se zeptala: „A co když neměli peníze?“ Dostalo se jí pochvaly za neobvyklou, ale logickou otázku, a odpovědi, že pak asi musela exekuci zacvakat obec.

Také mě zaujalo, že v domku u zámku se v roce 1851 narodil básník Bohdan Jelínek (má tam pamětní desku), zemřelý bohužel ve třiatvaceti letech. O něm jsem našel zmínku v Pamětech Aloise Jiráska, protože oba, v témž roce narození, byli spolužáci na hradeckém gymnáziu. Aneb: neexistují náhody,

nýbrž jen a jen souvislosti. Přečtěte si verše, které souchotinářský básník napsal jen rok před svou smrtí:

Již podzimní jdou mračna, siví ptáci,
a jelen v boji nedbá na honce.

Já myslil, že to se mnou doburácí,
a život můj, tak tichý, u konce.

Doporučuji pamatovat si: Choltice, dobrý tip na výlet.

Je to už pár let, co v kinech běžel český film režiséra Ondřeje Trojana Toman. Ačkoli jsem si přál, aby se na něj do kin chodilo houfně, neboť jsem měl za to, že bude aktuální nadlouho, prošel bez očekávaného velezájmu. Byla, a stále to bohužel je, důležitá zvěst o jednom šikovném komunistickém šmelináři z konce let čtyřicátých a ze začátku padesátých minulého 20. století, který svými pokoutními kšefty spolufinancoval jejich únorový puč 1948 a pár roků

následných. Byl pravou rukou generálního tajemníka Komunistické strany Československa Rudolfa Slánského, dokud byl ještě ve flóru, ale znal se s mnohými i z opačného tábora, nevyjímaje Jana Masaryka. Pak byl bývalými soudruhy sice zatčen, ale uprchl a život skončil až v letech devadesátých daleko v Mexiku. V pohodičce. Možná jen v materiální, ale kdo může s jistotou říct, mají-li či nemají-li cyničtí šibři jeho druhu nějaké svědomí, které by je hryzalo, nebo umějí-li ho oblafnout tím, že ač desítky či stovky lidí okradli, možná stejnému nebo i většímu počtu jiných zase trochu pomohli, ba snad jim i zachránili život? Dvě tak rozdílné řady činů sice nejdou k sobě, ale právě to je na životě skutečného, nevymyšleného muže pozoruhodné, že se v něm obojí spojuje. Dějiny a člověk v dějinách nejsou jednoznačné. DAL a VZAL jsou dvě strany téže mince. Z filmu jsem s konečnou platností pochopil, že rozhodující muži února 1948 na straně vítězů byli cyničtí mafiáni. Jejich obskurní příběh je historicky věrný, vzniklý na základě prověřených faktů. Vnímavý divák v závěru litoval, že už je konec. Nám s manželkou se nechtělo

vstávat, seděli jsme po posledním titulku jako přibití. Toman. Nenápadný název, vzrušující dramatický film. Nepochybně pravdivý. Technika dnes dovoluje vyvolat ho ze zapomnění, proč to neudělat? A proč zajímal jen menšinu společnosti a nedostal žádnou cenu? Bojím se odpovědi.

Strefím se do vlastní hlavy a do hlav lidí – občanů – mně podobných. Protože..., ale nejdřív zážitek, který mě k zamyšlení přivedl:

Tramvaj, myslím, že to byla osmnáctka, ale to je vedlejší, zaplněná bezproblémově tak akorát. Ne všichni seděli, ale tlačnice nebyla. Tam, kde jsou čtyři sedadla proti sobě, dvě a dvě, seděli tři chlapi. Odhadem dvanácti, třináctiletí. Všichni měli v rukou mobily, jak jinak, a dohadovali se o nějaké funkci v nich. Ten, co se zřejmě pasoval na nejchytřejšího, měl navíc nohy v botách opřené o protější sedadlo. A nad nimi stáli různě staří dospělí. Sám jsem seděl nedaleko, dobře jsem ty kluky slyšel a viděl.

Pro ně naopak nic okolo neexistovalo vůbec. Měli svůj svět. Situace jako stvořená pro výchovnou lekci: „Dej ty nohy dolů. Nevidíte, že byste měli dát přednost starším? To vás ve škole nenaučili? A doma taky ne? A nekřičte tak, nejste tady sami!“

Takovou řeč jsem si ovšem jen představoval. A se mnou počítám i všichni ostatní, soudě podle jejich pohledů. Nikdo z nás však ani nemukl. Jako by bylo všecko v pořádku. Pak jsem si uvědomil, že jak jsme tam všichni kolem byli svědky, asi jsme se těch nevychovaných klacků sobeckých báli. Pod vlivem jejich sebejistoty a přezírání okolí nám patrně docházelo, že jim, znalým virtuálních říší, bude patřit svět, v němž my s nimi UŽ DNES neumíme držet krok. A oni na nás kašlou. Možná – kdyby jim někdo připomněl staré zásady slušnosti – báli jsme se v duchu předem jejich „vrať se do hrobu, dědku“, a tak jsme to ve vzácné jednotě vzdali.

Vím, že to je chyba. Naše vina. A že bychom ji měli přiznat. A s námi jejich učitelé, rodiče a prarodiče. Kdo se bojí zasáhnout a nesnaží se – i kdyby marně – o nápravu, nemá právo

si stěžovat. A platí to nejen v tramvaji a nejen ve vztahu k dětem. Je mi líto.

Byl jsem s kolegou Petrem Bruknerem od nás z divadla na besedě v knihovně ve Strakonících a přišla tam za mnou paní profesorka dr. Vlastimila Pešková, že mi chce odpovědět na otázku, zda dramatik Jaroslav Průcha, který psal pohádkové hry pro děti, například *Matčino srdce* (díky němuž jsem jako desetiletý školáček přičichl k divadlu), zda byl totožný s hercem téhož jména z Národního divadla. Slyšela mě totiž z rozhlasu, jak jsem si stěžoval, že mě takhle neznalost trápí. Potvrdila, že jde o pouhou shodu jmen. Jaroslav Průcha, autor především pohádkových her pro loutky i pro živé herce, byl rodák od jihočeské Blatné, z Kocelovic. V Blatné za první republiky učil na měšťanské škole a v roce mého narození 1936 tam i předčasně zemřel.

Někomu se má zvědavost může zdát nadbytečná, ale jsem do věcí kolem literatury pono-

řen celý život a mám rád, když je jasno. Potom doma jsem se dodatečně styděl, protože stačilo, abych se byl podíval do druhého svazku třetí knihy Lexikonu české literatury, a byl bych hned chytřejší. Je tam o Jaroslavu Průchovi medailonek. Někdy by zkrátka měl být člověk méně pohodlný. Jenže to je jen úvod k jinému. Paní profesorka se mě zeptala, když už jsem takový zvědavce, slyšel-li jsem o básníku Daliboru Peškovi, ten že by mě mohl zajímat. Omluvil jsem se, mrzí mě to, ale neslyšel. A ona slíbila, že mi od něho něco ke čtení pošle. A poslala krásný bibliofilský tisk, který sama vydala, Peškovu Klaunskou mši s ilustracemi a v grafické úpravě akademického sochaře Karla Bečváře.

Dalibor Pešek se narodil ve Strakonících v červenci 1921, zemřel v srpnu 1997, a jeho literární odkaz stojí za pozornost. Se svolením dr. Peškové zde přetisknu aspoň pár útržků. Jejich řeč je jasná:

Z ankety na definici slova gentleman vyšlo najevo,
že to je muž vně i zevnitř bez poskvrny,
který se nekoří bohatým a neopovrhne chudákem,

který dovede prohrávat bez nářku
a vyhrávat bez povýšenosti a pýchy,
který je uctivý k ženám i ke starým lidem a něžný k dětem,
který je příliš hrdý, aby lhal,
a příliš ušlechtilý, aby se dopouštěl úskoků,
příliš čilý, aby lenošil.
Je to muž, který dovede rozumně užívat statků, jež mu život
uštědřil,
a který nechává své bližní na pokoji.

Tady je na místě jen výzva: Zpytujeme se!

Zopakuji otázku: Kde začaly mé námluvy se smrtí? Zopakuji i odpověď: Jistě v Pohoří, v mé rodné vesnici, kde se zhruba o osmdesát roků dřív narodil pozdější gymnaziální a ještě pozdější univerzitní profesor českého jazyka a literatury Jan Voborník, souputník prezidenta Masaryka, dnes docela zapomenutý. Památkou na něj je jen deska na jednom z domů na náměstí v Litomyšli (protože tam učil) a její replika na škole v našem společném rodišti. Při

jejím odhalení jsem kdysi asistoval. Ale to je jen okolnost vzrušivějších vjemů.

Od školy, kde byl svého času řídicím učitelem i můj spolužák z dobrušského gymnázia Jiří Vokál (o něm třeba jindy), byl a je dobrý výhled ke kapli, kde jsem jako asi pěti- či šestiletý byl s babičkou a s dědou na pohřbu rolníka pana Hloubala (pietně ho zde přejmenovávám), kterého při bouřce zabil v lukách pod železniční tratí blesk a bylo z toho ve vsi velké pozdvižení. Protože prý, trouba, nedbal, že je v širé rovině beze stromů jediným do výše trčícím bleskosvodem, krácel za té bouře dokonce s kosou na rameni, a tím si přímo říkal o výboj, který pak do něho z nebe po ostří kosy sjel.

Chlapi a dědkové v černých oblecích, pod saky s vestami, z jejichž kapsiček se prověšovaly radobyzlaté řetízky k hodinkám, kterým říkali cibule, měli dobrý důvod rozumovat. Hodinky i rozšafné řeči vyjadřovaly jejich prazvláštní plebejský obdiv k cennostem, smíšený s opatrným pohrdáním vlastní nepatřičnou pýchou. Tihle sváteční černokabátničtí sousedé se sice tvářili příslušně soucitně, ale jedním dechem i žertovali, že prý „to má z toho, že